

SIETE POEMAS DE DANIEL VARUJAN

Introducción, traducción y notas de María Ohannesian

RESUMEN: El poeta armenio Daniel Varujan nació en el pueblo anatolio de Perknik, en 1884. Estudió literatura en Venecia, con los padres Mekhitaristas y ciencias políticas y sociología en la Universidad de Gante. Fue asesinado por el gobierno de los Jóvenes Turcos en 1915. Es autor de cuatro libros de poesía: *Estremecimientos* (1906), *El corazón de la nación* (1909), *Cantos paganos* (1913) y *El canto del pan* (1921).

PALABRAS CLAVE: Varujan, Armenia.

ABSTRACT: The Armenian poet Daniel Varoujan was born in the Anatolian village of Perknik, in 1884. He studied literature in Venice with the Mkhitarists Fathers and political science and sociology at the University of Ghent. He was murdered by the "Young Turks" government in 1915. He is the author of four books of poetry: *Shivers* (1906), *The Heart of the Race* (1909), *Pagan Songs* (1913), and *The Song of the Bread* (1921).

KEY WORDS: Varoujan, Armenia.

Daniel Varujan (Daniel Tchbukiarian), nacido el 20 de abril de 1884 en el pueblo anatolio de Perknik, es uno de los más grandes poetas armenios del siglo XX. El encarcelamiento de su padre por el sultán Abdul Hamid y

las feroces matanzas contra la población armenia en 1895, que causaron la muerte de 300.000 personas, marcaron profundamente su vida y su obra, indisolublemente ligadas a la trágica historia del pueblo armenio.

Varujan llevó a cabo sus estudios superiores en Constantinopla, en la escuela de los padres Mekhitaristas, congregación armenia cuya sede se encuentra, desde comienzos del siglo XVIII, en la isla de San Lazzaro, en Venecia, y que desarrollan una amplia labor educativa y cultural. Allí profundizó sus conocimientos de literatura occidental y literatura armenia y publicó su primer libro de poesía, *Estremecimientos*, en el año 1906. Por intermedio de los mismos padres Mekhitaristas pasó a Bélgica, a la Universidad de Gante, donde estudió Ciencias Políticas y Sociología entre los años 1906 y 1909. Por otra parte, la estancia en Gante puso a Varujan en contacto con la poesía moderna, entre otros con la de su admirado Emile Verhaeren, la realidad social europea y las luchas revolucionarias. Allí compuso, en medio de una honda crisis existencial, *El corazón de la nación*, publicado en 1909. El poeta canta los sucesivos renacimientos y exilios que jalonan la historia de su pueblo, las ruinas de Ani (*Salud, Ani, cementerio, /en donde se pudren los huesos de un pasado victorioso*)¹, capital de Armenia durante el reinado de la dinastía Bagratuni, conocida como la ciudad de los cien palacios y las mil iglesias o las cenizas de Cilicia. Bajo la evocación del verso mítico que encabeza el libro, “*de la boca de la caña surgía fuego*”, extraído de los fragmentos que se conservan del himno del dios Vahakn, vencedor del dragón, conservado por transmisión oral hasta que en el siglo V Movses de Khoren lo incluyó en su *Historia de Armenia*, expresa su propósito de rescatar el pasado histórico y enlazarlo con un presente en el cual los desventurados acontecimientos parecen haber silenciado el alma de la nación. En esta pequeña muestra se incluye “Tierra púrpura”, en donde a partir de la fuerza evocadora de un puñado de tierra de Armenia se construye el poema, que recorre la historia armenia desde sus orígenes y se transforma en un canto de rebeldía y afirmación nacional.

Terminados sus estudios vuelve a su patria, imbuido de ideas progresistas y dispuesto a trabajar para la construcción de un país democrático y

¹ Del poema “En las ruinas de Ani”.

tolerante. Allí, acabado el período de calma breve y aparente que con la llegada de los Jóvenes Turcos a la escena política pareció abrirse para las minorías armenia, griega y judía, en 1909 tuvo lugar la masacre de 30.000 armenios en Adana, triste preludio de la puesta en práctica de un plan de exterminio organizado que culmina con la muerte de 1.500.000 de armenios y con el éxodo de los sobrevivientes hacia la Armenia Oriental, Líbano, Europa o América.

Ya en su tierra, compagina una intensa actividad literaria con la docencia. En 1913 publica *Cantos paganos*, un volumen que constituye una vuelta a los orígenes. Varujan, cautivado por el pasado pagano, rememora la resplandeciente belleza de la antigüedad, erigida en portavoz de esperanza ante la situación sangrante que vive su pueblo y ensalza las divinidades del panteón armenio. Todos los dioses han muerto (*"El rayo desamparado vaga entre las estrellas/ como una serpiente ciega/ [...] ni fluyen, como simientes míticas, la lluvia de oro de Zeus, la sangre de Urano"*)², olvidados por los hombres, menos Vanadur, el dios hospitalario de las primicias, la naturaleza y la fiesta: *"A pesar de la destrucción de tantos siglos/ tus pupilas aún emanan alegría./ Y tu rostro robusto/ exhibe la sonrisa roja del embriagado/ [...] y la tierra fecunda/ se ha ungido con la saliva de tu buey"*.³

El libro se subdivide en *Cantos paganos* y *Flores del Gólgota*. De la primera parte se incluyen aquí "Tres hermanas", poema que canta la fuerza de la nación entre los siglos II y I a.C., bajo el reinado de Ardashes y la dinastía fundada por él, que dio reyes como Tigranes el Grande, el cual extendió un imperio entre los mares Caspio y Mediterráneo, y desde el Cáucaso hasta Cilicia, y cuya capital, Tigranocerta, fue un centro de irradiación de la cultura helenística en Armenia, y "Anahid", diosa protectora de los armenios, relacionada con Ártemis. "Rama verde" y "Después del baño" pertenecen a la segunda parte, que reúne poemas de variada temática y está centrada en el hombre en todos sus aspectos.

En 1914, Varujan funda el grupo literario Mehian (templo, en armenio), siempre con la intención de recuperar el antiguo espíritu de la nación, junto con otros escritores como Hagop Oshagan o Gosdan Zarian. Su

² Del poema "A los dioses muertos".

³ Del poema "Vanadur".

intensa labor cultural y las publicaciones de sus obras le proporcionan una gran fama y se erige una de las voces más comprometidas con los destinos de su pueblo.

A continuación, el poeta comienza a trabajar en *El canto del pan*, *El canto del vino* y un poema épico basado en la epopeya popular. De estos proyectos sólo llega a realizar el primero, aunque queda inacabado, ya que junto con los poemas se hallaba el índice, que incluía cinco títulos más. En abril de 1915, Varujan es detenido y encarcelado por las autoridades turcas. Otros intelectuales, entre ellos los poetas Siamanto y Ruben Sevak, también vueltos a la patria después de haberse formado en Francia y en Suiza respectivamente, y con los que había protagonizado el relevo generacional dentro de la literatura armenia corrieron la misma suerte. Varujan permaneció cuatro meses en la prisión, y siguió trabajando, o al menos meditando sobre sus futuros trabajos. En uno de los escasos mensajes que puede hacer llegar a su mujer, le pide que le lleve su *Iliada*, seguramente para su epopeya popular. El 26 de agosto, a la edad de 31 años, Varujan es asesinado a puñaladas por orden de los Jóvenes Turcos en el desierto de Tchangri, junto con Sevak y otras tres víctimas.

Obra póstuma e inconclusa, pues, *El canto del pan*, publicada en 1921, constituye el retorno desde la antigüedad pagana a la fe de sus padres, como puede apreciarse en “Cruz de espigas”, que junto con “Mares de grano” y “Pastoreo” se incluye en esta breve antología. El protagonista del libro es el campo anatolio, laborioso y sosegado, que se despliega a lo largo del libro con suntuosidad verbal y expresiva: “*Duerme, campo dorado, / descansa, campo maduro, / con una hoz de plata / vendré a cosechar tu oro*”⁴, con esa riqueza sensorial que le dio Venecia, como él mismo expresa: “Me han influido dos ambientes, Venecia con su Ticiano y Flandes con su Van Dyck. Los colores del primero y el realismo bárbaro del segundo han formado mi pincel”⁵. Cada poema describe minuciosamente las diversas etapas de las labores de siembra, recolección o pastoreo. Integrados en el ciclo eterno de la germinación, estos quehaceres se convocan con una meticulosidad litúrgica y ritual, como si fueran una especie de

⁴ Del poema “Campo maduro”.

⁵ D. VARUJAN, *Բանաստեղծություններ (Poesías)*, edición de Soghomon Darontzi, Haybedhrad, Erevan, 1955, p.12.

talismán que pudiera conjurar la trágica realidad.

Los poemas se han traducido de acuerdo con la siguiente edición:
VARUJAN, Daniel, *Բանասիրելի ծերունիներ (Poesías)*, edición de Soghomon
Darontzi, Haybedhrad, Erevan, 1956.

María OHANNESIAN

Provença 154, 5-3
08036 BARCELONA
mohannes@pie.xtec.es

ԿԱՐՄԻՐ ՀՈՂԸ⁶

Գրասեղանիս վըրս, սա
 Ավավառակին մեջ կա բուռ մ'հող, բերված հոն
 Հայրենիքի դաշտերեն:
 Նըվեր է ան.— Ջայն ինձ ձոնողը կարծեց
 Սիրորն իր տըրված, առանց երբեք գիտնալու
 Թե կու տար իր պապերունն ալ միասին:
 Ջայն կը դիպեմ.— մերթ ժամեր
 Բիբերս անոր վըրս հառած կը մընամ
 Լո՛ւռ և թախծո՛ւր, իբր այդ հողին մեջ հուռթի
 Նայվածքս արմար արձակեր:—
 Կը մըտածեմ.— գուցե իր գույնը բոսոր
 Չէ պարզված բնության ներհուն օրենքեն.
 Վերբերու սպունք մ'ըլլալով
 Խըմած է մաս մը կյանքի, մաս մ'արևու.
 Եւ իբրը տարր անպաշտպան
 Կարմիր հող մ'է եղած, հայ հող մ'ըլլալուն:
 Գուցե իր մեջ կը բաբախեն տակավին
 Դարերը հին—հին փառքին,
 Կայծն ամրակուռ սըմբակներու որոնց գոռ
 Արշավանքն օր մը ծածկեց
 Հայկյան վաշտերն հաղթության տաք փոշիով:
 Կըսեմ.— Իր մեջ դեռ կ'ապրի
 Ինքնատիպ ուժն այն որ կազմեց շունչ առ շունչ,
 Կյանքս իմ, թու կյանքդ, ու տըրվավ,
 Կարծես ձեռքով գիտակից,
 Նույն թուխ աշվին նույն և նըման հոգիով
 Կիրք մ'էփրաբեն առնըված,
 Սիրտ մը կամշուր, թաքըստոց
 Ըմբոստանքի ու նաև բո՛ւռըն սիրտ:
 Իր մեջ, իր մեջ կը կածկըլտա հոգի մ'հին'

⁶ Los poemas han sido transcritos de la edición citada en la introducción, conservando su ortografía.

TIERRA PÚRPURA

En mi escritorio, en este cuenco,
hay un puñado de tierra, traído
de los campos de la patria.
Es un regalo. Quien me lo dio,
creyó que me daba su corazón, sin saber
que al mismo tiempo me daba el de sus abuelos.
Yo la miro; a veces paso
horas silencioso y acongojado,
con mis pupilas fijas en ella, como si mi mirada
se hubiera enraizado en esa tierra fértil.
Pienso. Tal vez su color sangre
no es un don de una ley sabia de la naturaleza.
Empapada de heridas
ha bebido una parte de vida, una parte de sol,
y como materia indefensa
se ha transformado en tierra púrpura, pues es tierra de Armenia.
Tal vez palpitan aún en su interior
siglos de antiguas glorias,
el fulgor de los cascos de acero, cuya altiva
invasión un día cubrió
los ejércitos armenios con el polvo ardiente de la victoria.
Digo: aún vive en su interior
aquella fuerza original, que formó hálito a hálito
mi vida, tu vida y me dio,
como una mano consciente,
esta mirada oscura, esta pasión en el alma,
surgida del Éufrates,
un corazón vigoroso, que guarda
la rebeldía y también un impetuoso amor.
En su interior, en su interior centellea un espíritu antiguo,

Հին դյուցազնի եղած փըսոր մը գուցե՝
 կույսի մ'աղվոր արցունքով.
 Հյուլէ մը կա Հայկեն, փոշի մ'Արամեն,
 Անանիայեն բիբ մը դետր՝
 Դեռ աստղերու ճաճանչներով թաթաղուն.
 Ա՛զգ մը կա հոն, սեղանիս վըրա ազգ մը հին,
 Որ այսօր իր վերաշողշող այգուն մեջ,
 Հողի բնաբուր մարմնույն փակ ինձ կը խոսի,
 Կ'ոգեգինե՛ս— և աստղերու ինչպես ցանն
 Անհունութեան մեջ կապույտ —
 Փոշիներովն իր հրաբոր:
 Հոգիս քաղցրիկ փայլակներով կ'ոռոռօգ:
 Ու այն արեն լարը ջղերուս կը դողա
 Սարսուռով մ'հորդ, ա՛յն սարսուռով՝ որ մըկքին
 Հերկերուն վրա աւելի՛
 Ըստրեծիչ է քան գարնան հովն արփագաղջ:
 Ու կը զգամ անցքն ուղեղես
 Նոր հուշերո՛ւ, հոգիներո՛ւ դեռ կարմիր
 Խոր վերքերովն իրենց, վրեժի՛ շըրթունքներ.
 Եվ այդ հողն, այդ փոշին, գոր ես կը պահես
 Այնքա՛ն սիրով՝ որքան հոգիս պիտո՛ չըներ
 Եթէ մարմնույս աճյուններն
 Օր մը մահեն վերջ հովերուն մեջ գըրնար.
 Այդ պանդուխտ մասն Հայաստանի, մասունքն այդ
 Մնացած մեր հաղթ պապերեն,
 Բըժժանքն ու ձոնն այդ կարմիր,
 Սիրտըս սեղմած մագիլներով անծանոթ,
 Երկինքն ի վեր, գըրքի մը վրա, թանկագին
 Ժամու մը մեջ ժըպիտներու, սերերու,
 Կամ քերթվածի մը ծնած վեհ վայրկյանին
 Զիս հապըջտապ կը մըղէ
 Մերթ լալու, մերթ մըռնչելու,
 Եվ զինելու բռունցքըս, հոգիս բռունցքիս մեջ:

quizás vestigios de antiguos héroes
y las lágrimas de una hermosa virgen,
un átomo de Haik⁷, una partícula de Aram⁸,
la vigilante pupila de Anania⁹,
impregnada aún con el brillo de los astros.
Hay un pueblo allí, sobre mi mesa, un pueblo antiguo,
que hoy desde su viña renaciente,
me habla con su cuerpo innato de tierra,
me anima, y como la siembra de estrellas
en el azul infinito,
con sus polvos abrasadores
riega mi espíritu con dulces relámpagos.
Y entonces la cuerda de mis nervios tiembla
con un estremecimiento profundo,
con ese estremecimiento que es más creativo para la mente
que el viento tibio de primavera.
Y siento en mi mente el paso
de nuevos recuerdos, de almas aún púrpuras
con sus hondas heridas, labios de venganza.
Y esa tierra, ese polvo, que guardo
con tanto amor, como no guardaría mi alma
si un día después de la muerte
mis cenizas se dispersaran en el viento,
ese fragmento exiliado de Armenia, esa reliquia
de nuestros abuelos poderosos,
talismán y ofrenda púrpura,
con el corazón oprimido por garras desconocidas,
bajo el cielo, sobre un libro, en la hora
preciosa entre sonrisas, amores o en el momento
sublime del nacimiento de un poema,
me impulsa precipitadamente
sea a llorar, sea a rugir
y armar mi puño, mi alma en mi puño.

⁷ Héroe epónimo, descendiente de Noé y fundador de Haiastán (Armenia) en el valle del monte Ararat.

⁸ Célebre héroe, hijo de Haik.

⁹ Anania de Shirag, sabio geógrafo del siglo VII.

ԵՐԵՐ ԲՈՒՅՐԵՐ

Անոնք երեք քույրեր էին
Նըման երեք Շնորհներուն.
Երեքն երեք ուխտեր ըրին
Առջևն երեք բազիններուն:

Երեցն ըսավ.— «Դի՛ք կայծակի,
Քե՛զ կը ձոնեմ մազերս ոսկի:»—

Միջնեկն ըսավ.— «Ըզզա՛սր Հիմեն,
Քե՛զ կ'ընծայեմ մարնիս հրեղեն:»—

Կըրտսերն ըսավ.— «Վաղա՛շ Աստղիկ,
Ա՛ռ իմ կույսի գուրիս ծաղիկ:»—

Ո՛վ որ մազերն ձոնեց Ձևսի՛
Յոթը ազգի յոթ խուլի կապեց
Գահին վըրա Արուաշեսի:

Ո՛վ որ մարնին տվավ Հիմենին՛
Յոթը չըքնաղ հերոս ծընավ
Գերահըզոր Հայաստանին:

Ո՛վ կույս գուրին մեջքեն ձըզեց՛
Ան՛ տառապայլ քույրը եղա,
Եվ բոզնոցին մեջ նուռ ծախեց:

ԱՆԱՀԻՏ

Խորին մեջ է թաղված բազինդ: Չեն ծըխար
Խունկերն անույշ, գոհն այնպեղ չի՛ արյունհիր:
Կու գա լոկ բուլլո մը համպար
Խորիսի՛ գոր հոն թողեր է օձ մը կարմիր:

TRES HERMANAS

Eran tres hermanas
iguales a las tres Gracias
las tres hicieron promesas
delante de tres altares.

La mayor dijo: dios del rayo,
a ti te ofrendo mis cabellos de oro.

La del medio dijo: prudente Himeneo,
a ti te regalo mi anillo de fuego.

La menor dijo: lasciva Asdghig¹⁰,
toma mi cinturón de virgen, en flor.

La que ofrendó sus cabellos a Zeus,
de siete pueblos unió siete coronas,
en el trono de Ardashes¹¹.

La que dio su anillo a Himeneo,
dio siete héroes sin par
a la muy poderosa Armenia.

La que se deshizo de su cinturón de virgen,
fue la hermana desdichada
y vendió granadas en el burdel.

ANAHID¹²

Tu altar está enterrado bajo la hierba. No humean
los dulces inciensos, el sacrificio no sangra allí.
Sólo llega una fragancia de ámbar
de la piel que dejó una serpiente roja.

¹⁰ Diosa del amor, que se corresponde con la Afrodita griega.

¹¹ Rey de Armenia (s. II a.C.), fundador de la dinastía Artaxiata, a la cual pertenece el rey Tigranes el Grande.

¹² Diosa protectora de los armenios, que se corresponde con Ártemis.

Շեքսպիրը ընդհանուր առմամբ չի օգտագործում
— Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
... Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան
Երբ որ ինչ-որ բան ասես, ինչ-որ բան

Me siento allí, cansado caminante. Mi caballo se excita,
y como si hubiera olido la yegua de Vahakn¹³,
arde en celo, furioso de deseo.
Pero ningún dios nos llega del sol.

Desaparecieron sin retorno en el bosque profundo
los sacerdotes de amplias túnicas. No canta
tus pechos el laúd de Vruir.
Sollozan las cañas alrededor de tu altar.

Ya no te remangas la túnica. Ningún antílope
herido tiñe de sangre tu rodilla.
Tu estatua se aburre en el museo
y no se corona con la primavera.

Pero tú vives, vivirás eterna,
no en mi tierra, en el cielo, Anahid.
Nace la luna, y vuelves a nacer,
la luna creciente en tu frente.

Te veo entre las estrellas. De tus senos
mana la luz de la fuente, en donde el hocico
húmedo de la cierva que bebe
y sus cuernos se ungen brillantes como el oro.

Miras hacia abajo. Las muchachas
lascivas recuperan la sensatez. El cántaro de vino
cae del hombro de la Bacante.
La virgen, de rodillas, reza ante su lecho.

Tu aljaba al hombro, tensado el ancho arco,
enciendes en silencio el carro de la luna...
La vida se agita en el bosque.
Asustados de la antorcha en tu mano, aúllan los lobos.

¹³ Héroe mitológico asimilable a Hércules y amante de Asdghig.

Կ'երագե դաշտն.— ու կոկոնները վարդին,
 Փըքիններուդ խայթին ներքև, մի առ մի,
 Բերանիդ պես կը բացվին:
 Կ'եռա ավիշն այգիին մեջ վաղեմի:

Կ'իտես ծիծերդ, կ'անցնիս կ'երթաս,— բայց մարդիկ
 Չե'ն պաշտեր քեզ. րա'րոջ մը սոսկ կ'ընդունին:
 Քանդած են հովն ու ալիք
 Մեհյա'նդ իսկ Քերտնեսի ավունքին:

Միայն, գիշերն, որսական շունըդ լըքված
 Կը տեսնե վերն անցքըդ, մահիկը ճակտիդ,
 Ու բազինիդ վրա նըստած՝
 Կը նայի քեզ և կու լա, ո՛ր Անահիպ:

ԴԱԼԱՐ ՃՅՈՒՂ

Կը կարդայի Դանտեն մռայլ
 Ասրվածային Դժոխքն իջած.
 Պարուհանես եկավ շողալ
 Լույսն առտըվան, ցողով դեռ թաց:

Տոն— արևո՛ւր, արևո՛ւր էջ—
 Ֆրանչեսկա Տա Ռիմինին
 Դեռ կը ցանկար, արցունքին մեջ,
 Տագրին համբույրն իր բերանին:

Երբ երևցա՛ր...— դըրիր մոր պես
 Գըրքին մեջ, հո՛ն, ճյուղ մը դալար.
 Ըսիր.— «Ների՛ք: Իջնենք պարտեզ,
 Վա՛րդ մ'է բացվեր քեզի համար:»—

ԼՈԳԱՆՔԵՆ ՎԵՐՋ

Լոգանքեն վերջ՝ հեղդ առանձին՝
 Քալենք, քալենք ծովափին վրա,
 Նուրերուն րակ արեգակին,
 Մինչև որ թաց հերքըդ չորնա:

Sueña la campiña. Y los pimpollos de las rosas
se abren, uno a uno, como tu boca,
bajo el aguijón de tus flechas.
Hierva la savia en la antigua viña.

Fluyen tus senos, vas y vienes, pero los hombres
no te adoran. Sólo reciben una parte de ti.
El viento y las olas han destruido
incluso tu santuario a orillas del Quersoneso.

Por la noche, sólo tu perro de caza abandonado
ve tu paso arriba, la luna creciente en tu frente,
y sentado en tu templo,
te mira y llora, oh Anahid.

RAMA VERDE

Leía a Dante taciturno
en su descenso al infierno.
De mi ventana entró radiante
la luz de la mañana, húmeda aún de rocío.

Allí -página soleada, soleada-
Francesca da Rimini
aún deseaba, entre lágrimas,
el beso de su cuñado en la boca.

Cuando apareciste... colocaste como una madre,
en el libro, allí, una rama verde.
Dijiste: basta, bajemos al jardín,
una rosa se ha abierto para ti.

DESPUÉS DEL BAÑO

Después del baño, solo contigo,
caminemos, caminemos a orillas del mar,
bajo los fuegos del sol,
hasta que se sequen tus cabellos mojados.

Նուրբ ավազին ծոցը ջերմիկ
Թաղվին ուրբերդդ հոլանի՝
Զոր հևիհև մեն մի ալիք
Գա համբուրել... ու չը հասնի:

Հուսկ արբենա ծովով, երկա՛ր,
Բերանըս ծով աչքերուդ վրա.
Արևուն րակ, ուսերդ ի վար,
Մինչև որ թաց հերքըդ չորնա:

ՅՈՐՅԱՆԻ ԾՈՎԵՐ

Հովե՛ր կ'անցնին.—
Ու ցորյաններս հուշիկ հուշիկ կ'արթըննան.
Իրենց խորքեն կը հոսի դող մ'անսահման:
Գեղադալար կողերն ի վար բըլուրին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.—
Ա՛յնքան կ'հորդի, կը կարդի դաշտը հուռթի՝
Որ պիտի հոն արածող ուլը խեղդի:
Գոգին մեջեն ալեպարան հովիտին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.—
Ու ցորյանին պարմուճանները ծըվուն
Մերթ կը պարտին, մերթ կը կարվին փողփողուն:
Ըստվերի մեջ, լույսերու մեջ փրփրագին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Հովե՛ր կ'անցնին.—
Քիսրերուն րակ կ'ալեծըփին եղիներ՝
Ուր լուսնակն իր սափորին կաթն է հոսեր:
Կալերեն գյուղ, գյուղեն մինչև աղորին
Ծովե՛ր կ'անցնին:

Que en el seno tibio de la suave arena,
se hundan tus pies desnudos,
a los que una ola, jadeando,
venga a besar... y no los alcance.

Que se embriague por fin con el mar, largamente,
mi boca en el mar de tus ojos,
bajo el sol, a lo largo de tus hombros,
hasta que tu cabellera mojada se seque.

MARES DE GRANO

Pasan los vientos.
Y mis granos se despiertan suavemente.
De su interior fluye un temblor infinito.
Bajo los flancos verdeantes de las colinas
pasan los mares.

Pasan los vientos.
Tanto se desborda y enfurece el campo fecundo
que allí se ahogará el cabrito que pasta.
Por el regazo del valle oscilante,
pasan los mares.

Pasan los vientos.
y las túnicas ondulantes del trigo
ya se rompen, ya se enlazan brillantes.
En la sombra, entre luces de espuma
pasan los mares.

Pasan los vientos.
Bajo las espigas flamean los trigos tiernos
en donde la luna ha destilado la leche de su ánfora.
De la era al pueblo, del pueblo al molino,
pasan los mares.

Հովե՛ր կ'անցնին.—
 Զըմրուխտներով կը ծըփա դաշտը անհուն:
 Միտը կ'երգէ թառած հասկի մ'օրորուն՝
 Մինչ իր փակեն ցորյաններու մոլեգին
 Մովե՛ր կ'անցնին,
 Հովե՛ր կ'անցնին:

ՃԱՐԱԿՈՒՄ

Բըլուրին գաղջ կողին վըրա ընկողմանած
 Սըրինգ կ'ածեն.
 Եզներըս լայն հովիտին մեջ, սըրտի երգով,
 Ես կ'արածեն:

Լուսնակն իջած է մանգաղված լուռ արտերուն
 Մակերեսին.
 Կը ծավալէ խոզաններուն մեջեն հեգիկ
 Կաթը լույսին:

Ջինջ գիշեր է:— Երգս անհունտ անհուն, խաղաղ,
 Կը ծղփծղփա.
 Եվ սըրինգս, հովերուն հեգ, իր ծակերեն
 Շաղե՛ր կու լա:

Տեռո՛ւն կը լսեմ բոժոժներն իմ նախիրներու՝
 Որոնք կ'արծին
 Ցորյաններուն ծիղն՝ ոռոգված մեղրերուն մեջ
 Միր—կաթինին:

Կը լըսեմ մուշ մուշ ճարակումն՝ առվեգերքի
 Թուփերուն մեջ՝
 Ուր մոգին իր դունչը մըխած՝ կը բըզըկրե
 Խողորմը գեջ:

Ցուլերն ամեն, գըլուխնին կախ, կարծես դյուլթված
 Ինձ կ'երևան.
 Գոմեշներուն բիբերն ահեղ՝ աստղերուն փակ
 Մերթ կը շողան:

Pasan los vientos.
Se encrespa con esmeraldas el prado infinito.
Canta el gorrión meciéndose sobre una espiga,
mientras debajo de ella, de los trigos airados,
pasan los mares
pasan los vientos.

PASTOREO

Echado en la ladera tibia de la colina
toco la flauta.
Yo apaciento a mis bueyes en el ancho valle
con el canto del corazón.

La luna ha bajado sobre la superficie
de los silenciosos campos segados.
Difunde suavemente entre los rastrojos
su lechosa luz.

Pura es la noche. Mi canto ondea, quieto
de infinito en infinito.
Y mi flauta, con los vientos, llora rocío
de sus orificios.

Oigo a lo lejos los cencerros de mis rebaños
que pastan
briznas de trigo, bañadas en las mieles
de la Vía Láctea.

Oigo el tranquilo pastoreo, en los arbustos
a orillas del arroyo,
donde el ternero, metido el hocico, despedaza
la húmeda orquídea.

Los toros, todos, con las cabezas gachas, como encantados
parecen leopardos.
Las enormes pupilas de los búfalos, por momentos
resplandecen bajo las estrellas.

Կընե միջար մը, շուրջն անոնց, ճաճանչաթիռ
 Միշտ ելնէջ:
 Ճերմակ եզը կարծես կուռք մ'է, ձուլված լուսնին
 Արծաթին մեջ:

Կը ճարակի՜ն,- հովուն տրված թավ պոչերնին.
 Եվ կը խըմեն
 Իրենց մագոտ ու բաբախուն ականջներով
 Սըրինգիս ակեն:

Կը ճարակի՜ն,- բութ ակռաներն իրենց մինչև
 Կանանչանան,
 Եվ որովայնն անպարագիծ լեցվի՜, լեցվի՜
 Մարագի նման:

Այն արեն ա՛լ դաշտերուն մեջ կը մակաղին
 Մեծագանգված,
 Մեկը մյուսին կըռնակին վրա, որոճալով,
 Դունչը դըրած:

Մինչև որ ա՛լ Արփին ծագի, լույսն արտին վրա
 Իջնե սարեն,
 Եվ ժողվե ցողն, հակինթ հակինթ, անոնց խոնավ
 Եղջյուրներեն:

ԽԱՀՈՒՒՒ

(Ասրվածամոր սեղանին)

Քեզ կը բերեմ, Մա՛յր, հունձքերուս նախընծան:
 Զոհագործե՛ սեղանիդ վրա՛ ուր, դարե՛ր,
 Փեթակներուս մեղրամոմերը դեղձան
 Լույս ու արցունք են հոսեր:

A su alrededor, un insecto, en vuelo resplandeciente
sube y baja sin cesar.
El buey blanco parece un ídolo, fundido
en la plata de la luna.

Pastan, con las lanudas colas al viento.
Y beben
con sus velludas orejas palpitantes
del manantial de mi flauta.

Pastan hasta que verdeen
sus obtusos dientes,
y sus vientres inmensos se llenen, se llenen,
como los pajares.

Entonces se recogen en los campos,
voluminosos,
apoyan el hocico, rumiando,
uno en el lomo del otro.

Hasta que surja el sol, la luz baje de la montaña
al campo,
y recoja el rocío, igual al jacinto,
de sus húmedos cuernos.

CRUZ DE ESPIGAS

(Para el altar de la Virgen)¹⁴

Yo te ofrezco, Madre, las primicias de mi cosecha.
Conságralas en tu mesa, en donde, durante siglos,
las ceras rubias de mis colmenas
manan luz y lágrimas.

¹⁴ Este subtítulo aparece en la edición de *El canto del pan* publicada en Constantinopla en el año 1921, pero no consta en la edición de referencia.

ոգի ու փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
— Գրեթէ անհնար է հասկնալ

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Սուրբ Գրքի միջոցով
ուրեք հարիւր տարիներ առաջ
փիւսմնի վերջնական
նշանակութիւնը հաստատուած է

Tú, santa protectora de mis tierras paternas,
a las que diste la inmortalidad del paraíso,
del brote hiciste flor, de la esperanza Aurora
que sonrío en mi cabaña.

Tú, esta cruz de espigas, que he trenzado con mi mano,
acepta, Madre. Entre mis mil espigas,
éstas se mecían como vírgenes de cabellera rubia,
anegadas de sol y maduras.

Bajo mi hoz, húmedas aún sus cabezas de rocío,
cayeron como rayos segados de la luna.
Ni una alondra destruyó con su pico
sus hileras intactas.

Yo las trencé, cabello a cabello,
con la forma de la cruz de tu Hijo herido gravemente,
cuya sangre, cada Pascua, fuego santo,
han bebido nuestros surcos.

La he tejido con mis esperanzas, con mis deseos.
Dentro llevan la savia del campo, el fuego del sol,
el fulgor de la reja del arado y la fuerza de mi brazo viril,
las súplicas de mis nietos.

Madre, bendice esta cruz de espigas; y concede a mis campos
sol en el verano, perlas en primavera.
Cuanto más llenos estén mis graneros, igual luz
darán las antorchas a tu altar.

Haz del modo que -como en los días antiguos-
cuando vengas a pasear de campo en campo,
no haya espinas bajo tus pies, sino amapolas
estremecidas como nuestro corazón.